

Пасвік, річка, з історією про Крайню Північ

Текст: Олів'є Трук

Для фотографа і журналіста з Південної Європи річка Пасвік є останнім найдальшим кордоном. Селін Клане, фотограф, що живе в Парижі, і я, письменник і журналіст, родом з півдня Франції, що живе в Стокгольмі, здійснили багато подорожей на Крайню Північ. Цей регіон ми просто обожаємо і ось вже більше двадцяти років ми проводимо тут багато часу.

Тож не випадково, коли з'явилася можливість знову попрацювати разом, в якості об'єкту співпраці ми обрали річку Пасвік, яка фактично є кордоном між Норвегією, Росією та Фінляндією. Причина єдина: річка Пасвік сама по собі розповідає історію не лише Крайньої Півночі, а й континенту. Не менше.

Ми слідували річкою від озера Інарі у Фінляндії, де вона бере свій початок, до Кіркенеса, де вона впадає впадає в Баренцеве море. З глибин Лапландії, де вона починає свою історію, до Північного Льодовитого океану, де вона зустрічається з майбутнім.

Знак, що позначає кордон між Фінляндією та Росією, посеред річки Пасвік. Фото: Селін Клане

Прикордонники, бездомні собаки та смачний російський лишайник

Коло озера Інарі у Фінляндії, звідки бере початок річка Пасвік. Фінський прикордонник Саулі Хонканен розповідає:

"Паркан тут занадто високий, щоб олені могли його подолати. Єдині, кому вдається пробратися через паркан, - це російські собаки, але це не проблема, їх відстрілюють".

Найдивніша історія кордону Пасвік, здебільшого, розповідає про оленів і собак, які намагаються перетнути кордон, штучно закритий людьми. З одного боку - норвезькі олені, які хотіли б поласувати на багатих російських пасовищах, недоторканих з часів холодної війни, коли радянська влада очистила всю прикордонну територію від оленярів. З іншого боку, безпритульні собаки з Нікеля, найближчого до Пасвіка російського міста, позбавлені їжі на російській стороні з часів розпаду СРСР, і тому змушені перетинати кордон, щоб знайти собі харчі. В обох випадках виникають конфлікти та непорозуміння. З фінської сторони ми кажемо: "Ми не довіряємо росіянам, у нас є багато причин для цього".

Лише за кілька кілометрів на північ можна почути іншу історію, коли норвезькі прикордонники стикаються з тими ж росіянами. "Радянська влада звільнила нас і пішла. Вони добре ставились до місцевого населення", - каже підполковник Ян Маріус Нільсен, керівник 700 норвезьких прикордонників. "З росіянами у нас інші стосунки, ніж з фінами".

Ця річка, одна з найбільш контрольованих у світі, є, за словами прикордонників, однією з найспокійніших. Дивний кордон - таємничий Пасвік.

У давнину регіон Пасвік був землею саамів. Першими саамами, які оселилися в Пасвіку, були скольти. Вони жили на цій землі століттями, рибалили та полювали, тримали кілька оленів для сільських потреб. А потім прийшли фіни, норвежці та росіяни зі своїми претензіями на кордони. А з ними прийшли і собаки.

Молодий норвежець на патрулюванні берегів річки Пасвік. Фото: Селін Клане

Аймо, саамський рибалка на озері Інарі, Фінляндія, де бере початок річка Пасвік. Фото: Селін Клане

Егіл Калліайнен, оленяр в п'ятому поколінні саамів у долині Пасвік, голова округу 5A/C, найсхіднішого оленярського округу Норвегії, є одним із тих, хто уособлює в собі цю долину. Довгий час у цій місцевості кордон був лише лінією на карті, і олені без особливих перешкод переходили з пасовища на пасовище, з країни в країну. До Другої світової війни олені його пращурів годувались на фінській землі. Прадід Егіла Калліанена жив там, доки радянська влада не відібрала у фінів Петсамоський коридор у 1944 році. Врешті, сім'я Егіла Калліайнена вирішила переїхати на норвезький берег річки. Сьогодні всі сім'ї в районі 5A/C досі мають фінське походження, і, за словами Егіла Калліайнена, олені досі розуміють фінську мову!

Оленяче стадо саамського оленяра Егіла Калліайнена, Норвегія. Фото: Селін Клане

Олені не забули не тільки мову. На іншому березі річки знаходиться територія, де самки роками народжували потомство. Сьогодні це вже неможливо, оскільки самки народжують на норвезькій території. Але щороку кілька десятків самців оленів роблять те, що їм заманеться, і незаконно переходять через кордон, щоб відвідати російські пасовища, покинуті з часів війни. Потім норвезький прикордонний комісар повинен зв'язуватися з російськими прикордонниками: на кордоні проводяться зустрічі, щоб домовитися про те, як повернути цих непокірних оленів, порушивших кордон у пошуках смачного російського лишайника. Лишайника, за який росіяни вимагають заплатити.

Хтось каже, що в усьому винні російські безпритульні собаки, на яких ніяк не реагують російські прикордонники. Це в першу чергу дратує росіянку мешканку Нікеля, Ларису Воноградову. Після роботи на заводі Нікеля вона займається допомогою безпритульним тваринам. Вона одна з небагатьох, хто утримує більше двадцяти з них на власні кошти та пожертви від небайдужих. "Російська держава не допомагає дітям, чому вона повинна допомагати собакам?". Мисливці на собак приїжджають аж з Мурманська, однак за свої послуги вимагають чималі кошти.

Собаки в пошуках їжі регулярно перетинають заборонений кордон і нападають на оленів Еґіла Калліанена. Але Лариса в це не вірить: "Собаки Нікеля не можуть потрапити до Норвегії, всюди стоїть сигналізація!". Кордон Росії - це стіна.

Притулок Лариси Виноградової в російському Нікелі, де збирають безпритульних собак, які загрожують перетнути російсько-норвезький кордон. Фото: Селін Клане

Привиди тундри, траулери королівського краба та китайські мрії

За кілька кварталів від розплідника Лариси, росіянин Олександр Федухін також мріє, як і олені Еґіла та безпритульні собаки, про Пасвік, але з іншої причини. Цей кордон переслідує його з дитинства, коли він ще хлопчиком вивчав ехо війни. Для нього річка Пасвік - це фантастичне місце. Майже недоступне через заборону прикордонників. У віці 61 року цей росіянин досі одержимий пошуком тіл солдатів, які полягли під час Другої світової війни на Ліцькому фронті. Десятки тисяч загинули, коли Німеччина намагалася взяти Мурманськ. З 2005 року він знайшов 70 з них, але поки що йому вдалося ідентифікувати лише одного.

Олександр Федухін шукає останки солдатів часів Другої світової війни в Нікельському районі, Росія. Фото: Селін Клане

Олександр Федухін створив об'єднання "Комбатанти", яке називає себе "цивільним патріотичним загonom", організовує табори розкопок, збирає молодих і старих, які влітку тижнями копають тундру в пошуках цих привидів минулого. Єдине, про що він шкодує, - що не має змоги копати і розкопувати вздовж цієї недоступної прикордонної зони.

Завод Нікеля, Росія. Вдалині - річка Пасвік, по якій проходить кордон з Норвегією. Фото: Селін Клане

Недоступний - це слово, яке часто чують росіяни в Нікелі. Звичайно, вони мають вільний доступ до Кіркенеса, норвезького прикордонного міста, без візи, в рамках малого прикордонного руху, якщо живуть у Нікелі. Але сам кордон? Інший кінець світу. Ментальний кордон, здебільшого, навіть сьогодні.

Нікель межує з озером, яке не зовсім є озером, а радше своєрідним продовженням, з'єднаним з річкою Пасвік. Від берега Нікеля теоретично можна було б дістатись на човні до села Салміярві, де 200-метрова горловина з'єднує це фальш озеро з річкою, а далі - з Норвегією. Але мешканці Нікеля говорять про нього як про озеро. Недоступне озеро.

І це ще одна з таємниць цієї річки. Бо якщо ви прослідуйте її до кінця, то за кілька десятків кілометрів на північ натрапите на Кіркенес, маленьке шахтарське містечко, яке, здається, запрошує до себе весь світ. Російські траулери, що ловлять королівських крабів, пришвартовані біля причалу. Вони приїхали з Мурманська, і майорять під російським прапором просто за два кроки від готелю "Тон" і поліцейської дільниці.

Сергій, російський краболов, стоїть перед своїм траулером, пришвартованим у порту Кіркенес, Норвегія. Фото: Селін Клане

Роман Петриченко та Максим Антонов є одними з тих дивних російських моряків, які проводять тижні на березі в Кіркенесі, чекаючи на вихід у море, щоб ловити рибу на цих величезних синіх траулерах та чекають вихідний щоб відвідати свою дівчину чи дружину в Мурманську.

Можливо, одного дня, якщо бажання і зусилля політичних і економічних лідерів Кіркенеса і регіону будуть успішними - Кіркенес перетвориться на "Сінгапур Арктики", а в кінці річки Пасвік зійдуть на берег ще більші кораблі, можливо, китайські, як прийдуть після перетину Північного морського шляху, який з'єднає Азію з Європою через північ Росії, скорочуючи час подорожі в порівнянні з подорожжю через Суецький канал, бо вже сьогодні глобальне потепління спричиняє танення льодового покриву, ускладнюючі наявні шляхи.

Російські крабові траулери пришвартовані в порту Кіркенес, Норвегія. Фото: Селін Клане

Якби мрії Кіркенеса здійснилися, через Лапландію довелося б прокласти залізничну лінію. Це вже викликає спротив саамських оленярів та екологів.

Раптом ми опиняємося далеко від кількох оленів, які перетинають кордон, якого вони не визнають.

Після того, як річка Пасвік стала ареною протистояння двох наддержав, вона може стати символічним театром нової битви іншого роду, між двома різними баченнями світу.

Річка Пасвік, крайній північний прикордонний район Фінляндії, Норвегії та Росії. Карта: The Barents Observer

Стаття "Пасвік - річка, що розповідає про Крайню Північ" була опублікована в інтернет-газеті The Barents Observer. Доступно за посиланням: <https://thebarentsobserver.com/en/node/6721>